

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
NILS WAHL
prezentate la 1 decembrie 2016¹

Cauza C-668/15

**Jyske Finans A/S
împotriva**

Ligebehandlingsnævnet, acționând în numele lui Ismar Huskic

[cerere de decizie preliminară formulată de Vestre Landsret (Curtea de apel a regiunii de vest, Danemarca)]

„Directiva 2000/43/CE — Articolul 2 — Egalitate de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică — Practică comercială a unei instituții de credit în cadrul unui împrumut pentru cumpărarea unui autovehicul — Directiva 2005/60/CE — Articolul 13 — Prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor și al finanțării terorismului — Obligația clientului de a prezenta o dovadă suplimentară privind identitatea în cazul în care din permisul de conducere al acestuia rezultă că locul său de naștere nu se află în una dintre țările nordice, într-un stat membru, în Elveția sau în Liechtenstein”

1. Ce spune locul de naștere al unei persoane despre originea etnică a acesteia?
2. Surprinzător de puțin.
3. Într-adevăr, a considera că există o legătură inalienabilă între locul de naștere al unei persoane și apartenența sa la o anumită etnie servește, în ultimă instanță, numai pentru întreținerea anumitor stereotipuri răuvoitoare.
4. În litigiul principal, din permisul de conducere al unui solicitant de împrumut rezultă că locul său de naștere nu este situat în una dintre țările nordice², într-un stat membru al Uniunii Europene, în Elveția sau în Liechtenstein³. Faptul că instituția de credit solicită clientului să prezinte un pașaport emis de una dintre țările menționate sau, în lipsă, să prezinte un pașaport emis de o țară terță și un permis de ședere valabil (denumit în continuare „practica în litigiu”) constituie o discriminare pe baza origini etnice? În cazul unui răspuns afirmativ, practica în litigiu poate fi justificată prin trimitere la combaterea spălării banilor și a finanțării terorismului?
5. Acestea sunt problemele cu care Curtea se confruntă în speța de față. Prezenta cauză va permite Curții, în special, să ofere orientări cu privire la relația dintre discriminarea pe baza origini etnice, cetățenie și locul de naștere.

1 — Limba originală: engleza.

2 — Și anume Danemarca, Islanda, Norvegia, Suedia și Finlanda.

3 — Împreună, toate aceste țări reprezintă statele membre ale Uniunii și statele care fac parte din Asociația Europeană a Liberului Schimb (denumită în continuare „AELS”). În cadrul prezentelor concluzii, vom denumi „țări terțe” țările care nu sunt state membre nici ale Uniunii, nici ale AELS și „resortisanți din țări terțe” pe cetățenii acestora.

6. Pentru motivele prezentate mai jos, o practică precum cea în litigiu nu tratează clienții în mod diferit în funcție de originea lor etnică. Prin urmare, considerăm că nu este necesară examinarea de către Curte a problemei dacă o astfel de practică poate fi justificată.

I – Cadrul juridic

A – Dreptul Uniunii

1. Directiva 2000/43/CE⁴

7. Articolul 1 din Directiva 2000/43 (intitulat „Scopul”) prevede că scopul acesteia este de a stabili un cadru pentru combaterea discriminării pe baza rasei sau originii etnice, în vederea punerii în aplicare în statele membre a principiului egalității de tratament.

8. Articolul 2 din Directiva 2000/43 (intitulat „Conceptul de discriminare”) prevede:

„(1) În sensul prezentei directive, principiul egalității de tratament înseamnă că nu se face o discriminare directă sau indirectă pe baza rasei sau originii etnice.

(2) În sensul alineatului (1):

- (a) se consideră că are loc o discriminare directă atunci când o persoană este tratată mai puțin favorabil decât a fost sau ar fi o altă persoană, într-o situație comparabilă, pe baza rasei sau originii etnice;
- (b) se consideră că are loc o discriminare indirectă atunci când o dispoziție, un criteriu sau o practică aparent neutră pune o persoană, de o anumită rasă sau origine etnică, într-o situație specială dezavantajoasă, în comparație cu alte persoane, în afară de cazul în care acea dispoziție, criteriu sau practică se justifică obiectiv, printr-un scop legitim și dacă mijloacele de atingere a acelui scop sunt corespunzătoare și necesare.”

9. Potrivit articolului 3 alineatul (2) din Directiva 2000/43 (intitulat „Domeniul de aplicare”), această directivă nu se referă la diferența de tratament bazată pe cetățenie și nu aduce atingere dispozițiilor și condițiilor legate de intrarea și de rezidența cetățenilor din terțe țări și a persoanelor apatride pe teritoriul statelor membre și nici vreunui tratament care izvorăște din statutul legal al cetățenilor din terțe țări și al persoanelor apatride.

10. Potrivit articolului 8 alineatul (1) din Directiva 2000/43 (intitulat „Sarcina probei”), statele membre iau măsurile care sunt necesare, în conformitate cu sistemele lor judiciare, pentru ca, atunci când o persoană care se consideră nedreptățită prin nerespectarea principiului egalității de tratament prezintă, în fața unei instanțe judecătorești sau a altei autorități competente, fapte pe baza cărora se poate prezuma că a avut loc o discriminare directă sau indirectă, pârâtul să fie obligat să dovedească faptul că nu a avut loc o încălcare a principiului egalității de tratament.

4 — Directiva Consiliului din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică (JO 2000, L 180, p. 22, Ediție specială, 20/vol. 1, p. 19).

2. Directiva 2005/60/CE⁵

11. Capitolul I din Directiva 2005/60 (intitulat „Obiect, domeniu de aplicare și definiții”) conține articolele 1-5. Articolul 1 alineatul (1) din Directiva 2005/60 prevede că statele membre se asigură că spălarea banilor și finanțarea terorismului sunt interzise. Potrivit articolului 2 alineatul (1) litera (a) din Directiva 2005/60, această directivă se aplică instituțiilor de credit, astfel cum sunt definite la articolul 3 alineatul (1). Potrivit articolului 5 din Directiva 2005/60, statele membre pot adopta sau menține în vigoare dispoziții mai stricte în domeniul reglementat de această directivă, pentru a preveni fenomenul spălării banilor și finanțarea terorismului.

12. Capitolul II din Directiva 2005/60 (intitulat „Precauția privind clientela”) conține articolele 6-19. În timp ce secțiunea 1 din acest capitol (intitulată „Dispoziții generale”) conține, la articolele 6-10, norme de bază privind măsurile de precauție privind clientela, secțiunea 2 (intitulată „Precauția simplificată privind clientela”) prevede norme care permit aplicarea unor proceduri simplificate cu privire la precauția privind clientela în anumite situații specificate.

13. Articolul 13 din Directiva 2005/60 (unica prevedere a capitolului II secțiunea 3 din această directivă, intitulată „Precauția sporită privind clientela”) prevede:

„(1) Statele membre solicită instituțiilor și persoanelor reglementate de prezenta directivă să aplice, în funcție de risc, măsuri de precauție sporită privind clientela, pe lângă măsurile prevăzute la articolele 7 și 8 și la articolul 9 alineatul (6), în situațiile care, prin natura lor, pot prezenta un risc mai mare de spălare a banilor sau de finanțare a terorismului și cel puțin în situațiile prevăzute la alineatele (2), (3), (4) și în alte situații prezentând un risc ridicat de spălare a banilor sau de finanțare a terorismului, care îndeplinesc criteriile tehnice stabilite în conformitate cu articolul 40 alineatul (1) litera (c).

(2) În cazul în care clientul nu este prezent fizic în scopul identificării, statele membre solicită respectivelor instituții și persoane să adopte măsuri specifice și adecvate pentru a compensa riscul ridicat, de exemplu prin aplicarea uneia sau mai multora dintre următoarele măsuri:

- (a) măsuri care să garanteze că identitatea clientului este stabilită prin documente, date sau informații suplimentare;
- (b) măsuri suplimentare de verificare și certificare a documentelor furnizate sau care solicită o certificare de confirmare din partea unei instituții de credit sau instituții financiare supuse prezentei directive;
- (c) măsuri care să garanteze că prima plată a operațiunilor se efectuează prin intermediul unui cont deschis în numele clientului la o instituție de credit.

[...]

(4) În ceea ce privește tranzacțiile sau relațiile de afaceri cu persoanele expuse politic, rezidente în alt stat membru sau într-o țară terță, statele membre solicită instituțiilor și persoanelor reglementate de prezenta directivă:

- (a) să dispună de proceduri corespunzătoare, în funcție de risc, pentru a stabili dacă un client este o persoană expusă politic;
- (b) să obțină aprobarea conducerii superioare pentru stabilirea unor relații de afaceri cu astfel de clienți;

5 — Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 26 octombrie 2005 privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor și finanțării terorismului (JO 2005, L 309, p. 15, Ediție specială, 09/vol. 2, p. 214), cu modificările ulterioare.

(c) să adopte măsuri adecvate pentru a stabili sursa patrimoniului și sursa fondurilor implicate în relația de afaceri sau în tranzacție;

(d) să efectueze o monitorizare sporită permanentă a relației de afaceri.

[...]

(6) Statele membre se asigură că instituțiile și persoanele reglementate de prezenta directivă acordă o atenție specială oricărei amenințări de spălare a banilor sau de finanțare a terorismului care poate apărea din produse sau tranzacții care ar putea favoriza anonimatul și adoptă măsuri, după caz, pentru a preveni folosirea acestora în scopul spălării banilor sau al finanțării terorismului.”

B – *Dreptul danez*

14. Prevederile Directivei 2000/43 au fost transpuse în dreptul danez prin Lov om etnisk ligebehandling (Legea privind egalitatea de tratament fără deosebire de originea etnică, denumită în continuare „Legea privind egalitatea de tratament”) ⁶. Instanța de trimitere arată că, în urma evaluării pe care a efectuat-o, legiuitorul danez a decis să nu includă în Legea privind egalitatea de tratament criteriul discriminării bazate pe locul de naștere, întrucât acest criteriu nu apare în directiva menționată.

15. Lov om forebyggende foranstaltninger mod hvidvask af udbytte og finansiering af terrorisme (Legea privind prevenirea spălării banilor și a finanțării terorismului, denumită în continuare „Legea privind prevenirea spălării banilor”) ⁷ conține dispoziții de transpunere a Directivei 2005/60. Astfel, în timp ce articolul 12 din Legea privind prevenirea spălării banilor prevede norme generale de precauție privind clientela, articolul 19, care corespunde în mare parte articolului 13 din directiva menționată, prevede, la alineatul (1), că, pe baza unei evaluări a riscurilor, persoanele și întreprinderile prevăzute de lege trebuie să stabilească cerințe suplimentare privind identificarea clienților, pe lângă cele prevăzute la articolul 12 din lege, în situații care, prin natura lor, implică un risc mai mare de spălare de bani și de finanțare a terorismului. Acestea trebuie să îndeplinească cel puțin cerințele prevăzute la alineatele (2)-(4) ale articolului menționat.

II – **Situația de fapt, procedura și întrebările preliminare**

16. Ismar Huskic (denumit în continuare „reclamantul”) s-a născut în Bosnia-Herțegovina în 1975. El și familia sa s-au mutat în Danemarca în 1993, unde locuiește de atunci. A devenit cetățean danez în decembrie 2000. Locuiește împreună cu partenera sa, care este de asemenea cetățean danez.

17. Jyske Finans A/S (denumită în continuare „Jyske Finans”), o filială a instituției financiare Jyske Bank A/S, oferă credite auto și contracte de leasing auto persoanelor fizice și întreprinderilor, în cooperare cu concesionarii de automobile.

6 — Lovbekendtgørelse nr. 438 af 16. maj 2012, Lovtidende 2012 A, med senere ændringer (Legea consolidată nr. 438 din 16 mai 2012, cu modificările ulterioare).

7 — Lovbekendtgørelse nr. 806 af 6. august 2009, Lovtidende 2009 A (Legea consolidată nr. 806 din 6 august 2009).

18. În iunie 2009, reclamantul și partenera sa au încheiat cu un concesionar de autovehicule un contract de vânzare-cumpărare a unui automobil de ocazie. Cumpărarea automobilului a fost finanțată parțial printr-un credit auto, pe care reclamantul și partenera sa l-au subscris împreună la Jyske Finans. În cadrul evaluării cererii de împrumut, Jyske Finans a solicitat din partea reclamantului documente suplimentare, pentru motivul că permisul său de conducere arată că s-a născut în Bosnia-Herțegovina. Nicio cerință echivalentă de prezentare a unor documente suplimentare nu a fost impusă partenerei sale, care, potrivit informațiilor din permisul său de conducere, s-a născut în Odense, Danemarca.

19. Reclamantul a considerat că cererea Jyske Finans era discriminatorie și a depus o plângere la Ligebehandlingsnævnet (denumit în continuare „Consiliul pentru egalitatea de tratament”), care printre altele soluționează plângeri privind discriminarea pe baza rasei sau a originii etnice. Prin decizia din 10 decembrie 2010, Consiliul pentru egalitatea de tratament a constatat că Jyske Finans a săvârșit o discriminare indirectă împotriva reclamantului și a obligat Jyske Finans să plătească 10 000 DKK (aproximativ 1 340 EUR) cu titlu de despăgubire.

20. În opinia Jyske Finans, decizia adoptată de Consiliul pentru egalitatea de tratament este contrară Legii privind spălarea banilor și este lipsită de temei juridic, contrar cerințelor Legii privind egalitatea de tratament. Prin urmare, Jyske Finans a decis să nu respecte decizia Consiliului pentru egalitatea de tratament, ceea ce a determinat Consiliul pentru egalitatea de tratament să introducă o acțiune în fața Retten i Viborg (Tribunalul Districtual, Viborg, Danemarca) în numele reclamantului.

21. Prin hotărârea din 5 februarie 2013, Retten i Viborg (Tribunalul Districtual, Viborg) a confirmat decizia adoptată de Consiliul pentru egalitatea de tratament. Cu toate acestea, a statuat că discriminarea săvârșită de Jyske Finans împotriva reclamantului pe baza locului său de naștere constituie o discriminare directă pe baza originii etnice.

22. Jyske Finans a atacat cu apel hotărârea pronunțată de Retten i Viborg (Tribunalul Districtual, Viborg) la instanța de trimitere.

23. În cursul procedurii, Jyske Finans a afirmat că, pentru examinarea cererii de împrumut formulate de reclamant, a aplicat o procedură internă, și anume practica în litigiu. Jyske Finans a afirmat că practica în litigiu a fost stabilită având în vedere obligația Jyske Finans de a respecta Legea privind prevenirea spălării banilor. Prin urmare, instanța de trimitere consideră cert faptul că cerința privind prezentarea unor documente suplimentare impusă de Jyske Finans în cazul reclamantului se bazează exclusiv pe faptul că permisul său de conducere danez arată că s-a născut în Bosnia-Herțegovina, așadar într-o țară terță.

24. Având îndoieli cu privire la problema dacă practica în litigiu generează o discriminare directă sau indirectă pe baza originii etnice și dacă ea este admisibilă în lumina obligațiilor impuse, *inter alia*, instituțiilor financiare în scopul de a preveni spălarea banilor, instanța de trimitere a decis să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

- „1) Interdicția privind discriminarea directă pe baza originii etnice de la articolul 2 alineatul (2) litera (a) din [Directiva 2000/43] trebuie interpretată în sensul că se opune unei practici, precum cea din prezenta cauză, prin care persoanele care nu sunt născute în una dintre țările nordice, într-un stat membru, în Elveția sau în Liechtenstein sunt tratate mai puțin favorabil decât persoanele - aflate într-o situație echivalentă - născute în una dintre țările nordice, într-un stat membru, în Elveția sau în Liechtenstein?
- 2) În cazul unui răspuns negativ la prima întrebare: o asemenea practică generează o discriminare indirectă pe baza originii etnice în sensul articolului 2 alineatul (2) litera (b) din [Directiva 2000/43] – în afară de cazul în care este justificată obiectiv, prin urmărirea unui scop legitim, iar mijloacele de atingere a aceluia scop sunt corespunzătoare și necesare?

3) În cazul unui răspuns afirmativ la a doua întrebare, o asemenea practică poate să fie în principiu justificată, constituind un mijloc corespunzător și necesar de garantare a măsurilor de precauție sporită privind clientela prevăzute la articolul 13 din [Directiva 2005/60]?”

25. Au depus observații scrise Jyske Finans și Regatul Danemarcei, precum și Comisia. La 12 octombrie 2016, aceste părți au formulat observații orale.

III – Analiză

26. Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă practica în litigiu constituie o discriminare directă în sensul Directivei 2000/43. În caz contrar, prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța menționată solicită să se stabilească dacă ea constituie o discriminare indirectă, în afară de cazul în care este justificată obiectiv și este proporțională. În cea de a treia întrebare, instanța de trimitere a indicat un motiv posibil pentru justificarea practicii în litigiu în situația în care ea trebuie considerată, luând în considerare caracteristicile sale, discriminatorie indirecte.

27. Vom examina aspectul discriminării și al justificării în mod succesiv în cadrul părților A și B din prezenta analiză.

A – Cu privire la prima și la a doua întrebare preliminară

28. Prin intermediul primelor două întrebări, pe care le vom analiza împreună, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă practica în litigiu, care tratează clienții în mod diferit în funcție de locul lor de naștere, constituie o discriminare directă sau indirectă în sensul Directivei 2000/43.

29. Mai întâi, vom prezenta câteva observații cu privire la motivul pentru care discriminarea pe baza originii etnice în sensul Directivei 2000/43 nu poate fi stabilită exclusiv din perspectiva locului de naștere al unei persoane. Considerațiile respective vor contribui la rezolvarea problemei dacă practica în litigiu constituie o discriminare directă sau indirectă pe baza originii etnice.

1. Observații generale

30. Potrivit articolului 2 alineatul (1) din Directiva 2000/43, principiul egalității de tratament înseamnă că nu se face o discriminare directă sau indirectă pe baza „rasei sau a originii etnice”. Este vorba despre două criterii pe baza cărora directiva menționată califică drept ilegală tratarea persoanelor în mod diferit.

31. Este necesar, de la început, pentru a preveni și combate orice formă de rasism, să definim mai întâi noțiunea „rasă” în sine. Acest exercițiu a devenit însă tot mai inacceptabil în societățile moderne⁸. Prin urmare, pe măsura trecerii timpului, interdicția discriminării pe baza originii rasiale și-a cedat probabil preeminența în favoarea noțiunii mai subtile și mai puțin tangibile de discriminare pe baza originii etnice, care, după cum se menționează la punctul 35 de mai jos, este o formă de discriminare rasială.

8 — Din considerentul (6) al Directivei 2000/43 reiese că Uniunea Europeană respinge teoriile care încearcă să stabilească existența unor rase umane separate și că folosirea termenului „rasă” în directiva menționată nu implică acceptarea unor asemenea teorii.

32. Directiva 2000/43 nu definește noțiunea „origine etnică” și, prin urmare, nu răspunde la întrebarea dacă există o legătură între cele două criterii menționate la punctul 30 de mai sus și locul de naștere al unei persoane⁹.

33. Acest lucru nu este deloc surprinzător. Identificarea criteriilor care definesc esența originii etnice și descrierea a ceea ce o face să difere de alte origini etnice poate reprezenta o provocare prea mare pentru o singură persoană. După cum a arătat Comisia în cursul ședinței, ce face, de exemplu, ca o persoană să fie de „origine etnică daneză” și prin ce diferă din punct de vedere etnic o astfel de persoană de altele, precum o persoană de origine etnică „suedeză” sau „norvegiană” – în măsura în care acele origini etnice există? Nu ne revine nouă sarcina de încerca să răspundem la această întrebare dificilă.

34. Cu toate acestea, confruntată cu tăcerea legii, Curtea a avut ocazia, pe care nu a evitat-o, de a oferi o interpretare oficială. În Hotărârea CHEZ Razpredelenie Bulgaria, Curtea a statuat că noțiunea „origine etnică” sau apartenență etnică „își are originea în ideea că grupurile sociale se disting în special printr-o comunitate de cetățeni, de credință religioasă, de limbă, de origine culturală și tradițională și de mediu de viață”¹⁰.

35. În formularea acestei definiții, Curtea a urmat jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care a arătat că „apartenența etnică și rasa sunt noțiuni înrudite [...] Apartenența etnică își are originea în ideea că grupurile sociale se disting în special printr-o comunitate de cetățeni, de credință religioasă, de limbă, de origine culturală și tradițională și de mediu de viață. Discriminarea pe baza originii etnice a unei persoane este o formă de discriminare rasială”¹¹.

36. Indicatorii privind „originea etnică”, astfel cum sunt menționați la punctele 34 și 35 de mai sus, nu se referă la locul de naștere al unei persoane. Cu toate acestea, prin folosirea termenului „în special” se indică faptul că factorii menționați nu au caracter exhaustiv. Așadar, nu se poate exclude faptul că locul de naștere al unei persoane ar putea constitui un astfel de factor sau, cel puțin, că ar putea fi un factor determinant.

37. Subliniem însă că, în speța supusă examinării, locul de naștere al reclamantului este *singurul* criteriu care a determinat Consiliul pentru egalitatea de tratament și, ulterior, Retten i Viborg (Tribunalul Districtual, Viborg) să constate că practica în litigiu constituie o discriminare pe baza originii etnice, fie ea directă sau indirectă. Un astfel de raționament presupune că locul de naștere al unei persoane condiționează originea etnică a acesteia în sensul Directivei 2000/43.

38. Cu toate acestea, ideea menționată nu își găsește un punct de sprijin în Directiva 2000/43.

39. Discriminarea pe baza locului de naștere este un criteriu de sine stătător de discriminare, distinct de alte criterii de discriminare, precum originea etnică sau cetățenia. Aceste criterii nu trebuie confundate. Directiva 2000/43 nu asigură protecția împotriva situațiilor de discriminare care nu se bazează pe caracteristicile personale enumerate în aceasta¹².

9 — Expunerea de motive conținută în Propunerea Comisiei din 25 noiembrie 1999 de directivă a Consiliului de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică, [COM(1999) 566 final] nu este de ajutor în această privință.

10 — Hotărârea din 16 iulie 2015, CHEZ Razpredelenie Bulgaria, (C-83/14, EU:C:2015:480, punctul 46).

11 — A se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Sejdić și Finci împotriva Bosniei-Herțegovina din 22 decembrie 2009 (CE:ECHR:2009:1222JUD002799606, § 43). În Hotărârea Timishev împotriva Rusiei din 13 decembrie 2005, (CE:ECHR:2005:1213JUD005576200, § 55), Curtea Europeană a Drepturilor Omului a inclus de asemenea „afilierea tribală” ca indicator al apartenenței etnice a unui grup social.

12 — A se vedea Hotărârea din 7 iulie 2011, Agafitei și alții, C-310/10, EU:C:2011:467, punctul 32, cu privire la discriminarea pe baza categoriei socioprofesionale din care face parte o persoană. În plus, Directiva 2000/43 nu se aplică situațiilor care nu intră în domeniul său de aplicare *ratione materiae*. A se vedea Hotărârea din 12 mai 2011, Runevič-Vardyn și Wardyn, C-391/09, EU:C:2011:291, punctul 47, cu privire la o reglementare națională privind transcrierea numelor de familie și a prenumelor în actele de stare civilă.

40. De exemplu, potrivit articolului 3 alineatul (2) din Directiva 2000/43, protecția conferită de această directivă, care se aplică atât sectorului privat, cât și celui public într-o serie vastă de domenii enumerate la articolul 3 alineatul (1) din aceeași directivă, nu se extinde la diferența de tratament bazată pe cetățenie¹³. Acest aspect este conform cu ideea că a avea o anumită cetățenie nu spune prea multe despre originea etnică a unei persoane. După cum se arată în jurisprudența menționată la punctele 34 și 35 de mai sus, „comunitatea de naționalitate” – adică „naționalitate” în sensul etnic al cuvântului¹⁴ – nu este decât un simplu factor care permite să distingă o anumită origine etnică.

41. În opinia noastră, aceeași logică se aplică problemei dacă discriminarea pe baza locului de naștere al unei persoane constituie o discriminare pe baza originii etnice. Locul de naștere este doar un factor specific care permite să se tragă concluzia că o persoană ar putea face parte dintr-un anumit grup etnic, însă el nu este în niciun fel decisiv în această privință. De exemplu, care este originea etnică a persoanelor adoptate din țări terțe și aduse în statele Uniunii sau în statele AELS? Nu există un răspuns general valabil. În plus, dacă un grup social poate fi considerat o comunitate etnică distinctă mai ales ca urmare a credinței religioase, a obiceiurilor și a modului de viață¹⁵, ce spune locul de naștere al unei persoane care face parte dintr-o astfel de comunitate despre apartenența etnică a acelei persoane?

42. Trebuie să subliniem de asemenea că însăși noțiunea „locul de naștere” este ambiguă. În speță, această noțiune, astfel cum este folosită în permisul de conducere al reclamantului, a fost echivalată cu țara în care acesta s-a născut – diferită de cea a partenerei sale. Utilizarea la nivel național a criteriului „locului de naștere” permite mai degrabă prezumția că persoana în cauză face parte dintr-o „naționalitate comună”, care este una dintre caracteristicile care indică originea etnică potrivit jurisprudenței menționate la punctele 34 și 35 de mai sus. Cu toate acestea, nu există niciun temei legal pentru ideea că, pentru fiecare stat suveran, există o singură origine etnică corespunzătoare.

43. În sfârșit, este adevărat că, după cum a arătat Regatul Danemarcei, articolul 21 din Carta drepturilor fundamentale interzice nu numai discriminarea pe baza rasei sau originii etnice, ci și discriminarea pe baza nașterii. Cu toate acestea, faptul că aceste criterii sunt enumerate separat nu face decât să susțină ideea că noțiunea „origine etnică” și noțiunea „naștere” sunt distincte.

44. Aceste considerații ne conduc la concluzia că, după cum recunoaște Regatul Danemarcei, criteriile originii etnice și locului de naștere nu sunt în mod automat și necesar legate. Locul de naștere al unei persoane poate fi un factor relevant atunci când se analizează dacă acea persoană face parte dintr-un grup etnic. Cu toate acestea, discriminarea pe baza originii etnice nu poate fi stabilită exclusiv prin referire la locul de naștere al unei persoane.

13 — Hotărârea din 24 aprilie 2012, Kamberaj, C-571/10, EU:C:2012:233, punctul 49. Astfel, considerentul (13) al Directivei 2000/43 prevede că „orice discriminare directă sau indirectă, bazată pe rasă sau origine etnică, în domeniile care fac obiectul prezentei directive, trebuie interzisă în întreaga [Uniune]. Această interdicție a discriminării trebuie să se aplice și resortisanților unor țări terțe, dar nu acoperă diferențele de tratament bazate pe cetățenie și nu aduce atingere dispozițiilor care reglementează intrarea și șederea resortisanților din țări și accesul la forța de muncă și ocupație”.

14 — În termeni lingvistici, noțiunea „cetățenie”, adică statutul unei persoane recunoscute în temeiul uzanțelor sau al legii ca fiind supusă unui stat suveran sau unei uniuni de state suverane, nu are aceeași conotație ca noțiunea „naționalitate”.

15 — În anumite sisteme juridice, acesta pare să fie cazul, *inter alia*, pentru evrei sau pentru comunitatea Sikh. A se vedea Bell, M., *Racism and Equality in the European Union*, Oxford Studies in European Law, Oxford, 2008, p. 16

2. Practica în litigiu constituie o discriminare directă în sensul articolului 2 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2000/43?

45. Pentru a constata o discriminare directă în sensul articolului 2 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2000/43 este necesar ca originea etnică să fi determinat decizia de a aplica tratamentul menționat sau, cu alte cuvinte, este necesar să se dovedească faptul că tratamentul în cauză a fost instituit și/sau menținut din motive legate de originea etnică¹⁶.

46. Pentru a-și justifica concluzia privind existența unei discriminări directe, Retten i Viborg (Tribunalul Districtual, Viborg) a arătat, în primul rând, că majoritatea persoanelor care solicită Jyske Finans un împrumut sau o finanțare au reședința în Danemarca și sunt etnici danezi și, în al doilea rând, că practica în litigiu presupune, prin urmare, că persoanele născute în țări terțe sunt tratate mai puțin favorabil decât persoanele născute în Danemarca. Acesta a considerat, în continuare, că o astfel de diferență de tratament nu se bazează pe cetățenia solicitanților respectivi, „ci pe originea geografică a acestora și, *prin urmare*, pe originea lor etnică” (sublinierea noastră).

47. Această logică este eronată din mai multe motive.

48. În primul rând, după cum am arătat la punctul 44 de mai sus, o diferență de tratament pe motiv de origine etnică nu este o consecință automată a unei diferențe de tratament bazate pe originea geografică sau pe locul de naștere.

49. În al doilea rând, afirmația că majoritatea persoanelor născute în afara Danemarcei nu sunt „etnici danezi” – în cazul în care există o astfel de origine etnică – nu este suficientă pentru a stabili o situație de discriminare directă. Eventual, aceasta indică mai degrabă prezența unei discriminări indirecte.

50. În ultimul rând, este incorect să se limiteze comparația care trebuie efectuată la situația persoanelor născute în Danemarca, pe de o parte, în raport cu cea a persoanelor născute într-o țară terță, pe de altă parte. Practica în litigiu pur și simplu nu se limitează la aceasta. Mai degrabă, criteriul adecvat în ceea ce privește discriminarea în sensul Directivei 2000/43 impune să se evalueze dacă practica în litigiu presupune o diferență de tratament pe motiv de origine etnică între, pe de o parte, o persoană născută într-un stat membru al Uniunii sau al AELS și, pe de altă parte, o persoană născută într-o țară terță.

51. Or, decizia de trimitere nu evocă nicio dovadă care să arate că practica în litigiu a fost creată din motive legate de originea etnică specifică a solicitanților de împrumut.

52. Cu toate acestea, în special în ședință, Regatul Danemarcei a susținut că practica în litigiu ar putea fi percepută ca fiind discriminatorie în mod direct, întrucât efectul său practic este, în general, să dea naștere unor suspiciuni în privința cetățenilor danezi născuți în țări terțe, care, în opinia acestui stat membru, nu sunt, în general, de „origine etnică daneză”.

53. În această privință, în primul rând, este nerelevant în sensul Directivei 2000/43 faptul că practica în litigiu îi tratează pe cetățenii danezi născuți în țări terțe mai puțin favorabil decât pe cetățenii danezi născuți în Uniune sau în statele AELS. Nici cetățenia și nici locul de naștere al acestora nu este o caracteristică personală protejată în temeiul acestei directive.

16 — Hotărârea din 16 iulie 2015, CHEZ Razpredelenie Bulgaria, (C-83/14, EU:C:2015:480, punctele 76, 91 și 95). Pentru o critică a cerinței intenției, a se vedea Cahn, C., „Court of Justice of the EU Rules Collective and Inaccessible Electrical Metres Discriminate against Roma: CHEZ Razpredelenie Bulgaria AD v. Komisia za zashita ot diskiminatsia (C-83/14)”, European Journal of Migration and Law, vol. 18, issue No 1, Koninklijke Brill NV, Leiden, 2016, p. 123 și 124.

54. În al doilea rând, această argumentație se bazează pe iluzia că locul de naștere, cetățenia și apartenența etnică merg mână în mână. Pentru motivul arătat la punctul 3 de mai sus, aceasta trebuie respinsă.

55. În ultimul rând, efectul practic al practicii în litigiu nu este suficient pentru a se constata o situație de discriminare directă¹⁷.

56. Având în vedere cele de mai sus, considerăm că practica în litigiu nu constituie o discriminare directă în sensul articolului 2 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2000/43. În continuare, vom analiza dacă practica în litigiu determină o discriminare indirectă în sensul articolului 2 alineatul (2) litera (b) din directiva menționată.

3. Practica în litigiu constituie o discriminare indirectă în sensul articolului 2 alineatul (2) litera (b) din Directiva 2000/43?

57. Pentru ca o măsură să poată intra în domeniul de aplicare al articolului 2 alineatul (2) litera (b) din Directiva 2000/43 este suficient ca, deși utilizând criterii neutre neîntemeiate pe apartenența etnică, măsura menționată să aibă ca efect dezavantajarea în special a persoanelor având „o [anumită] origine etnică”¹⁸. Pentru existența discriminării indirecte nu este necesară o intenție discriminatorie¹⁹. Aceasta poate fi stabilită prin toate mijloacele, inclusiv pe baza unor date statistice²⁰.

58. Atunci când se analizează dacă utilizarea de către Jyske Finans a criteriului neutru al locului de naștere determină o discriminare indirectă, s-ar putea susține că vizarea persoanelor născute în afara Uniunii sau a statelor AELS este, în general, mai probabil să afecteze în mod nefavorabil persoanele având „o [anumită] origine etnică”. Astfel, aceasta este, în esență, opinia Regatului Danemarcei, care consideră că cerința suplimentară impusă prin practica în litigiu afectează persoanele născute în țări terțe și, prin urmare, mai ales persoanele de „altă origine etnică decât cea daneză”.

59. Cu toate acestea, o astfel de opinie nu poate fi susținută.

60. Presupunând, exclusiv în scopul argumentării, că este corectă susținerea Regatului Danemarcei potrivit căreia persoanele care nu s-au născut în acest stat membru nu sunt, în general, de „origine etnică daneză”, acest lucru nu este suficient pentru a constata o discriminare indirectă în sensul articolului 2 alineatul (2) litera (b) din Directiva 2000/43. Astfel, pentru a fi aplicabilă, noțiunea de discriminare indirectă în sensul prevederii menționate impune ca măsura pretins discriminatorie să aibă ca efect dezavantajarea *unei anumite* origini etnice. Cu alte cuvinte, prevederea menționată impune identificarea originii etnice specifice (sau a originilor, în cazul în care o practică afectează mai multe comunități etnice distincte) căreia i se aplică protecția în temeiul directivei menționate și care a suferit un tratament mai puțin avantajos. Contrar afirmației Regatului Danemarcei reluate la punctul 58 de mai sus, această dispoziție nu poate fi înțeleasă în sensul că conferă o protecție (negativă) împotriva măsurilor care ar avantaja o anumită origine etnică fără a identifica în același timp o origine etnică determinată care să fie dezavantajată. În acest sens, deși formulările în limbile engleză și germană ale articolului 2 alineatul (2) litera (b) din Directiva 2000/43 ar putea fi considerate neconcludente în această privință, alte versiuni lingvistice oficiale folosesc termeni mai

17 — A se vedea în mod similar Concluziile avocatului general Kokott prezentate în cauza CHEZ Razpredelenie Bulgaria, (C-83/14, EU:C:2015:170, punctul 87).

18 — A se vedea, în acest sens, Hotărârea din 16 iulie 2015, CHEZ Razpredelenie Bulgaria, (C-83/14, EU:C:2015:480, punctul 96).

19 — Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea D. H. și alții împotriva Republicii Cehe din 13 noiembrie 2007, (CE:ECHR:2007:1113JUD005732500, § 184), referitoare la Directiva 2000/43.

20 — Hotărârea din 19 aprilie 2012, Meister, (C415/10, EU:C:2012:217, punctul 43).

precisi, care clarifică înțelesul prevederii în cauză²¹ și își găsesc un punct de sprijin în scopul și în economia generală a directivei²². Potrivit considerentului (17) al directivei menționate, scopul acesteia este „prevenirea sau compensarea unui grup de persoane, având o *anumită* rasă sau origine etnică, pentru dezavantajele suferite” (sublinierea noastră). Aplicarea doar în abstract a articolului 2 alineatul (2) litera (b) din Directiva 2000/43 ar contraveni economiei generale a acestei directive, întrucât fiecare ființă umană are o origine etnică, chiar dacă această origine nu a fost încă identificată în mod corespunzător.

61. Bineînțeles, pentru declanșarea interdicției discriminării pe baza originii etnice nu este necesar nici ca persoana în cauză să facă efectiv parte din comunitatea etnică vizată de tratamentul mai puțin favorabil (în cazul „discriminării prin asociere”)²³, nici ca victima să fie identificată²⁴. Totuși, acest lucru nu afectează faptul că articolului 2 alineatul (2) litera (b) din Directiva 2000/43 impune identificarea unei anumite origini etnice vizate de o măsură discriminatorie. Jurisprudența Curții confirmă acest aspect.

62. Astfel, în primul rând, deși poate nu a intenționat să precizeze acest aspect, Curtea s-a referit în mod constant la „salariați cu o *anumită* origine etnică sau rasială”, „persoanele de o *anumită* origine etnică” și „persoanele care au o *asemenea* origine etnică” (sublinierea noastră)²⁵.

63. În al doilea rând, cauzele importante referitoare la Directiva 2000/43 pe care Curtea le-a examinat priveau toate grupuri identificate de persoane cu privire la care aplicarea protecției împotriva discriminării în temeiul Directivei 2000/43 nu a fost contestată²⁶.

64. În al treilea rând, după cum a arătat, în esență, Comisia în ședință, comparația nu trebuie efectuată în mod general și abstract, ci în mod specific și concret, în lumina tratamentului favorabil în cauză²⁷.

65. Această opinie nu este repusă în discuție de argumentul, invocat în ședință de Regatul Danemarcei, pe care Curtea Europeană a Drepturilor Omului l-a adoptat recent cu majoritate, potrivit căruia normele naționale privind reîntregirea familiei, care, în general, afectează nefavorabil persoanele de „origine etnică străină”, încalcă articolul 8 coroborat cu articolul 14 din Convenția europeană a drepturilor omului²⁸. Cauza menționată privea o diferență de tratament aplicată de un stat propriilor

21 — Aceasta este situația, *inter alia*, pentru următoarele versiuni lingvistice: daneză („[...] personer af en bestemt race eller etnisk oprindelse [...]”), spaniolă („[...] personas de un origen racial o étnico concreto [...]”), franceză („[...] des personnes d'une race ou d'une origine ethnique donnée [...]”), italiană („[...] persone di una determinata razza od origine etnica [...]”), olandeză („[...] personen van een bepaald ras of een bepaald etnische afstamming [...]”), portugheză („[...] pessoas de uma dada origem racial ou étnica [...]”), română („[...] persoană, de o anumită rasă sau origine etnică [...]”), finlandeză („[...] tiettyä rotua tai etnistä alkuperää olevat henkilöt [...]”) și suedeză („[...] personer av en viss ras eller ett visst etniskt ursprung [...]”) (sublinierea noastră). Versiunea germană este formulată astfel: „[...] Personen, die einer Rasse oder ethnischen Gruppe angehören [...]”, în timp ce versiunea engleză se referă, astfel cum am arătat deja, la „persons of a racial or ethnic origin”.

22 — În ceea ce privește diferențele lingvistice în dreptul secundar al Uniunii Europene, a se vedea Hotărârea din 22 septembrie 2016, Breitsamer und Ulrich, (C-113/15, EU:C:2016:718, punctul 58 și jurisprudența citată).

23 — Hotărârea din 16 iulie 2015, CHEZ Razpredelenie Bulgaria, (C-83/14, EU:C:2015:480, punctul 56).

24 — Hotărârea din 10 iulie 2008, Feryn, (C-54/07, EU:C:2008:397, punctele 23 și 25).

25 — A se vedea Hotărârea din 10 iulie 2008, Feryn, (C-54/07, EU:C:2008:397, punctul 31), și, respectiv, Hotărârea din 16 iulie 2015, CHEZ Razpredelenie Bulgaria, (C-83/14, EU:C:2015:480, punctele 100 și 107).

26 — Cauza în care a fost pronunțată Hotărârea din 12 mai 2011, Runevič-Vardyn și Wardyn, (C-391/09, EU:C:2011:291), privea o persoană care făcea parte din minoritatea poloneză din Republica Lituania (a se vedea punctul 15). Cauza în care a fost pronunțată Hotărârea din 16 iulie 2015, CHEZ Razpredelenie Bulgaria, (C-83/14, EU:C:2015:480), privea discriminarea împotriva unor persoane care făceau parte din comunitatea romă (a se vedea punctele 30 și 46). În cauza în care a fost pronunțată Hotărârea din 10 iulie 2008, Feryn, (C-54/07, EU:C:2008:397), declarațiile în litigiu vizau persoane de origine marocană. A se vedea Concluziile avocatului general Poiares Maduro prezentate în cauza Feryn, (C-54/07, EU:C:2008:155, punctele 1, 3 și 4). Deși cauza în care a fost pronunțată Hotărârea din 19 aprilie 2012, Meister, (C-415/10, EU:C:2012:217), privea o persoană „de naționalitate rusă” [pe care avocatul general Mengozzi o descria în Concluziile prezentate în cauza Meister, (C-415/10, EU:C:2012:8, punctul 9), ca fiind de origine rusă], Curții i s-a solicitat să interpreteze regimul probatoriu prevăzut de Directiva 2000/43, iar nu să stabilească dacă împotriva acelei persoane fusese săvârșită o discriminare pe baza originii sale etnice.

27 — Cu privire la egalitatea de tratament în domeniul recrutării și ocupării forței de muncă, a se vedea Hotărârea din 10 mai 2011, Römer, (C-147/08, EU:C:2011:286, punctul 42).

28 — Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Biao împotriva Danemarcei din 24 mai 2016, (CE:ECHR:2016:0524JUD003859010, punctele 112 și 114).

cetățeni în funcție de durata cetățeniei lor și, prin urmare, o chestiune cu privire la care Directiva 2000/43 nu acordă o protecție mai mare decât în cazul locului de naștere al unei persoane. În plus, în timp ce prevederile în discuție ale convenției – în special articolul 14 – nu sugerează că este necesară identificarea unei anumite origini etnice vizate de o măsură discriminatorie, situația este diferită în cazul articolului 2 alineatul (2) litera (b) din Directiva 2000/43.

66. Revenind la speța supusă examinării, observăm că singura informație clară pe care Curtea o are la dispoziție este că reclamantul s-a născut în Bosnia-Herțegovina. În orice caz, această lipsă de informații nu este decisivă: problema dacă practica în litigiu constituie o discriminare indirectă trebuie determinată exclusiv prin raportare la această practică în sine.

67. În fapt, practica în litigiu pare să afecteze toate originile etnice în același mod, întrucât țările din afara Uniunii și a AELS cuprind în mod potențial fiecare origine etnică de pe fața pământului. Prin urmare, este exclus ca practica în litigiu să fie de natură să afecteze în „proportii considerabil mai mari” persoanele de o anumită origine etnică în comparație cu alte persoane²⁹.

68. Având în vedere cele de mai sus, considerăm că practica în litigiu nu determină o discriminare indirectă în sensul articolului 2 alineatul (2) litera (b) din Directiva 2000/43.

4. Concluzie intermediară

69. Rezultă din cele de mai sus că practica în litigiu nu intră nici sub incidența articolului 2 alineatul (2) litera (a), nici sub cea a articolului 2 alineatul (2) litera (b) din Directiva 2000/43. Prin urmare, nu ar fi necesar să analizăm cea de a treia întrebare preliminară. Cu toate acestea, pentru cazul în care Curtea ar considera că practica în litigiu constituie o discriminare indirectă, vom răspunde la această întrebare la punctul 72 și următoarele de mai jos.

70. În plus, considerăm de asemenea că nu este necesar să adoptăm o poziție cu privire la argumentul invocat de Comisie în ședință, potrivit căruia practica în litigiu ar putea fi discriminatorie față de cetățenii Uniunii Europene în funcție de momentul de la care au dobândit cetățenia³⁰. În primul rând, instanța de trimitere nu a adresat o întrebare în această privință. În al doilea rând, Curtea nu are la dispoziție suficiente informații pentru a se pronunța cu privire la argumentul menționat, iar persoanele interesate prevăzute la articolul 23 din Statutul Curții de Justiție nu au avut oportunitatea să prezinte observații cu privire la acest argument nou, astfel cum au dreptul. În ultimul rând și în orice caz, nu vedem relevanța argumentului menționat, întrucât, *primo*, susținerile orale ale Comisiei se raportau în mod specific la o discriminare posibilă între cetățenii danezi. Aceasta, repetăm, denotă totuși o înțelegere eronată a domeniului de aplicare al practicii în litigiu, care nu este limitat la cetățenii menționați. *Secundo*, jurisprudența invocată de Comisie în susținerea opiniei sale privește cetățenii Uniunii care, în urma exercitării dreptului lor la liberă circulație, s-au stabilit în alt stat membru și au devenit cetățeni ai acestuia prin naturalizare. Nu am fost informați că aceasta ar fi situația în litigiul principal.

71. Deși suportarea directă de către reclamant a unei diferențe de tratament cauzate de practica în litigiu a putut să îi provoace acestuia suferință, ea nu este interzisă de Directiva 2000/43. În aceste condiții, Curtea ar trebui, prin urmare, să nu încerce să interzică prin interpretare judiciară această diferență de tratament, întrucât această sarcină îi revine în mod normal legiuitorului Uniunii, prin extinderea listei criteriilor protejate în temeiul directivei menționate.

29 — Hotărârea din 16 iulie 2015, CHEZ Razpredelenie Bulgaria, C-83/14, EU:C:2015:480, punctul 107.

30 — În susținerea opiniei sale, Comisia a citat Hotărârea din 22 septembrie 1983, Auer, 271/82, EU:C:1983:243, Hotărârea din 23 februarie 1994, Scholz, (C-419/92, EU:C:1994:62), și Hotărârea din 2 martie 2010, Rottmann, (C-135/08, EU:C:2010:104). În acest sens, Comisia a susținut că principiul egalității de tratament între cetățenii Uniunii Europene se aplică în situații pur interne.

B – Cu privire la a treia întrebarea preliminară

72. Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă o practică precum cea în litigiu poate fi considerată legală în temeiul articolului 13 din Directiva 2005/60, care prevede norme de precauție sporită privind clientela. Această întrebare este legată de cea de a doua întrebare preliminară, întrucât face parte din problema dacă practica în litigiu este discriminatorie în mod indirect. Spre deosebire de cazurile de discriminare directă³¹, potrivit articolului 2 alineatul (2) litera (b) din Directiva 2000/43, un caz *prima facie* de discriminare indirectă poate să nu fie calificat astfel în cazul în care „se justifică obiectiv, printr-un scop legitim și dacă mijloacele de atingere a aceluia scop sunt corespunzătoare și necesare”.

73. Jyske Finans, susținută de Regatul Danemarcei, susține că respectarea normelor privind prevenirea spălării banilor și a finanțării terorismului este un obiectiv legitim care poate, în principiu, să justifice practica în litigiu. Cu toate acestea, părțile nu sunt de acord în ceea ce privește problema dacă practica în litigiu este corespunzătoare și necesară.

74. Jyske Finans consideră că aceasta este situația, în special având în vedere evaluarea generală a riscurilor legate de țara în cauză (Bosnia-Herțegovina) și lipsa unei întâlniri fizice între Jyske Finans și reclamant în momentul în care împrumutul a fost aprobat. De asemenea, aceasta susține că practica în litigiu este corespunzătoare pentru asigurarea unei trasabilități mai bune și a unei identificări corecte a clienților. Este de asemenea corespunzătoare întrucât indică dorința solicitanților de împrumuturi de a crea legături cu un stat membru al Uniunii sau cu un stat AELS mai degrabă decât cu țara lor natală, asigurând astfel în ultimă instanță că linia de credit acordată nu este monetizată printr-o vânzare imediată a vehiculului și utilizată pentru scopuri pe care Directiva 2005/60 urmărește să le prevină. Jyske Finans susține de asemenea că practica în litigiu nu stigmatizează clientul, întrucât informația privind faptul că acesta s-a născut într-o țară terță este confidențială, iar solicitarea de a prezenta un pașaport nu este, prin urmare, făcută publică.

75. Regatul Danemarcei și Comisia consideră că practica în litigiu depășește ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivului urmărit. Astfel, Regatul Danemarcei susține că Directiva 2005/60 nu prevede o legătură între locul de naștere al unei persoane și un risc crescut de spălare a banilor sau de finanțare a terorismului. O astfel de prevedere ar contribui la suspectarea generală și la stigmatizarea cetățenilor Uniunii sau ai statelor AELS care s-au născut în afara acestora.

76. De la început, considerăm că obiectivul prevenirii spălării banilor și a finanțării terorismului poate, în principiu, să justifice o măsură discriminatorie în mod indirect: în Hotărârea CHEZ Razpredelenie Bulgaria, Curtea a statuat deja că împiedicarea fraudelor și a abuzurilor constituie un obiectiv legitim în sensul articolului 2 alineatul (2) litera (b) din Directiva 2000/43³². Spălarea banilor este un tip de fraudă și de abuz. În plus, prevenirea și combaterea spălării banilor și a finanțării terorismului sunt obiective legitime care pot, în principiu, să justifice o derogare de la normele privind libertatea de circulație³³ și, prin urmare, pot fi de asemenea invocate în scopurile Directivei 2000/43.

77. Mai rămâne să analizăm problema dacă practica în litigiu este justificată în mod obiectiv, prin scopul menționat, și dacă mijloacele de atingere a aceluia scop sunt corespunzătoare și necesare.

31 — Discriminarea directă poate fi justificată numai în temeiul articolului 4 din Directiva 2000/43. A se vedea de asemenea considerentul (18) al directivei menționate. În această privință, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că „nicio diferență de tratament care se bazează exclusiv sau într-o măsură decisivă pe originea etnică a unei persoane nu poate fi justificată obiectiv într-o societate democratică contemporană, edificată pe principiile pluralismului și respectării unor culturi diferite”; a se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Sejdić și Finci împotriva Bosniei-Herțegovina din 22 decembrie 2009, (CE:ECHR:2009:1222JUD002799606, § 44 și jurisprudența citată).

32 — Hotărârea din 16 iulie 2015, CHEZ Razpredelenie Bulgaria, (C-83/14, EU:C:2015:480, punctele 113 și 114).

33 — Hotărârea din 10 martie 2016, Safe Interenvios, (C-235/14, EU:C:2016:154, punctul 102 și jurisprudența citată).

78. În acest stadiu, dorim să amintim că în Hotărârea Safe Interenvios³⁴, Curtea a oferit o orientare cu privire la competențele unei instituții de credit de a aplica clienților săi măsuri de precauție sporită în sensul Directivei 2005/60 și, mai important, cu privire la limitele acestora.

79. În primul rând, din expresia „cel puțin”, care apare în articolul 13 alineatul (1) din Directiva 2005/60, rezultă că situațiile prevăzute la alineatele (2)-(4) ale acestui articol nu sunt exhaustive și că ar putea exista alte situații decât cele în care ar putea fi necesar să se aplice, în funcție de o analiză a riscului, măsuri de precauție sporită privind clientela³⁵.

80. În al doilea rând, Directiva 2005/60 este o directivă de armonizare minimă. Chiar și atunci când un stat membru a transpus corect în dreptul său național articolul 13 din această directivă, articolul 5 din directiva amintită îi permite să adopte sau să mențină în vigoare dispoziții mai stricte dacă aceste dispoziții urmăresc să consolideze combaterea spălării banilor și a finanțării terorismului³⁶.

81. În al treilea rând, statul membru în cauză trebuie să exercite competența de a aplica măsuri de precauție sporită în sensul Directivei 2005/60 în conformitate cu dreptul Uniunii³⁷. În cazul în care legislația unui stat membru a delegat competențele menționate instituțiilor și persoanelor reglementate de Directiva 2005/60, această cerință trebuie să fie aplicată și părților respective.

82. În al patrulea rând, statele membre pot să stabilească măsurile concrete care trebuie aplicate în anumite situații specifice sau să acorde instituțiilor și persoanelor reglementate de Directiva 2005/60 o putere de apreciere pentru a aplica, pe baza unei evaluări corespunzătoare a riscurilor, măsurile considerate ca fiind proporționale cu riscul pe care îl implică o situație concretă. Analizarea existenței și a nivelului unui risc de spălare a banilor și de finanțare a terorismului legate de un client, de o relație de afaceri, de un cont, de un produs sau de o tranzacție (după caz) este esențială. Atunci când nu există un risc de spălare a banilor sau de finanțare a terorismului, nu pot fi luate măsuri preventive întemeiate pe aceste motive. În plus, fără o asemenea analiză, nici statul membru vizat, nici, după caz, instituția sau persoana reglementată de directiva menționată nu au posibilitatea să decidă de la caz la caz ce măsuri să aplice³⁸.

83. Revenind la prezenta cauză, observăm că din formularea celei de a treia întrebări preliminare reiese că este în joc mai degrabă legalitatea practicii în litigiu decât aplicarea sa specifică în procedura principală. În această privință, după cum am arătat anterior, identificarea unei victime nu constituie o condiție prealabilă pentru evaluarea menționată³⁹. Prin urmare, faptul că ar putea fi legală solicitarea de informații suplimentare din partea reclamantului ca urmare a unui pretins risc crescut de spălare a banilor și de finanțare a terorismului, legat de țara sa natală, și anume Bosnia-Herțegovina, este pur fortuit. În orice caz, Jyske Finans nu pretinde că a efectuat o evaluare specifică a riscului menționat în legătură cu procedura principală.

84. Principalul argument al Jyske Finans este, în esență, că a solicitat reclamantului documente suplimentare în scopul de a respecta normele privind prevenirea spălării banilor și a finanțării terorismului. Cu toate acestea, Jyske Finans nu precizează care dintre situațiile care impun aplicarea măsurilor de precauție sporită prevăzute la articolul 13 din Directiva 2005/60 au constrâns-o în mod specific să procedeze astfel. În plus, fără a da o interpretare oficială cu privire la problema dacă articolul 19 din Legea privind prevenirea spălării banilor depășește cerințele minime prevăzute de Directiva 2005/60, nu este eronat să considerăm – sub rezerva confirmării de către instanța de trimitere – că, în afara situațiilor prevăzute la alineatele 2-4 ale acestui articol, prevederea menționată

34 — Hotărârea din 10 martie 2016, Safe Interenvios, (C-235/14, EU:C:2016:154).

35 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 10 martie 2016, Safe Interenvios, (C-235/14, EU:C:2016:154, punctele 72 și 73).

36 — Hotărârea din 10 martie 2016, Safe Interenvios, (C-235/14, EU:C:2016:154, punctul 76 și jurisprudența citată).

37 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 10 martie 2016, Safe Interenvios, (C-235/14, EU:C:2016:154, punctele 96 și 100).

38 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 10 martie 2016, Safe Interenvios, C-235/14, EU:C:2016:154, punctele 106-108.

39 — Hotărârea din 10 iulie 2008, Feryn, (C54/07, EU:C:2008:397, punctele 23 și 25).

nu impune ca atare, ci mai degrabă permite persoanelor și întreprinderilor reglementate de legea menționată să aplice astfel de măsuri în situații care implică, prin natura lor, un risc ridicat de spălare a banilor și de finanțare a terorismului. Așadar, considerăm că problema nu este dacă Jyske Finans a fost obligată să impună cerința suplimentară în temeiul practicii în litigiu, ci mai degrabă *dacă era în măsură să acționeze astfel*.

85. În acest context, practica în litigiu poate, în opinia noastră, să fie considerată justificată obiectiv, corespunzătoare și necesară în sensul articolului 2 alineatul (2) litera (b) din Directiva 2000/43 numai dacă este compatibilă cu principiile care decurg din Hotărârea Safe Interenvios⁴⁰, astfel cum sunt prezentate succint la punctele 79-82 de mai sus. Revine instanței naționale sarcina de a verifica dacă această situație se regăsește în speță. Cu toate acestea, Curtea îi poate oferi orientări pentru a o sprijini în soluționarea litigiului aflat pe rolul său⁴¹.

86. Trebuie să subliniem că o instituție de credit are dreptul și poate fi chiar obligată să aplice măsuri de precauție sporită în cazul în care un risc crescut de spălare a banilor sau de finanțare poate fi detectat, *inter alia*, în funcție de tipul clientului, de țară, de produs sau de tranzacție. Nu excludem în totalitate posibilitatea ca, ocazional, un astfel de risc să poată fi dedus doar ca urmare a locului de naștere al clientului, în special având în vedere recomandările aplicabile în această privință ale Grupului de Acțiune Financiară (GAFI)⁴².

87. Cu toate acestea, dorim să amintim că, în cazul în care există *prima facie* o diferență de tratament bazată pe rasă sau pe originea etnică, noțiunea „justificare obiectivă” trebuie interpretată în mod strict⁴³.

88. Susținerea Jyske Finans potrivit căreia practica în litigiu este corespunzătoare, întrucât în cazul clienților care s-au născut în țări terțe este mai mare probabilitatea de utilizare a activelor pentru care a fost acordată o linie de credit pentru a finanța scopurile pe care Directiva 2005/60 urmărește să le prevină, este pur și simplu nesusținută de dovezi. Jyske Finans trebuie, cel puțin, să stabilească obiectiv existența efectivă și întinderea comportamentului care generează practica în litigiu și motivele exacte pentru care comportamentul respectiv ar putea să continue în lipsa acesteia. În special, Jyske Finans nu poate să își întemeieze motivarea pe susțineri generale sau pe afirmații nedovedite⁴⁴. În această privință, deși se poate spune că articolul 13 alineatele (2)-(6) din directiva menționată operează indirect pe baza unor stereotipuri asociate anumitor persoane sau tranzacții (stabilirea de profiluri), spre deosebire de practica în litigiu, aplicarea prevederilor acestuia *chiar impune* o evaluare individuală.

89. În plus, practica în litigiu depășește ceea ce este necesar pentru realizarea obiectivului de a susține combaterea spălării banilor și a finanțării terorismului, întrucât se aplică tuturor persoanelor care s-au născut într-o țară terță. Acest lucru presupune aplicarea măsurilor de precauție sporită în situații neprevăzute la articolul 13 alineatele (2)-(6) din Directiva 2005/60, fără o evaluare individualizată a riscurilor. Marja de apreciere acordată instituțiilor și persoanelor reglementate de Directiva 2005/60 pentru a aplica măsuri de precauție sporită în situații în care nu au obligația să le aplice nu poate fi exercitată într-o manieră care să eludeze protecția conferită în temeiul Directivei 2000/43.

40 — Hotărârea din 10 martie 2016, Safe Interenvios, (C-235/14, EU:C:2016:154).

41 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 5 octombrie 2016, Maya Marinova, (C-576/15, EU:C:2016:740, punctul 46).

42 — Potrivit considerentului (5) al Directivei 2005/60, „[a]cțiunile [Uniunii Europene] trebuie, în special, să țină seama în continuare de recomandările [GAFI], care constituie principalul organism internațional activ în lupta împotriva spălării banilor și finanțării terorismului”.

43 — A se vedea Hotărârea din 16 iulie 2015, CHEZ Razpredelenie Bulgaria, (C-83/14, EU:C:2015:480, punctul 112).

44 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 16 iulie 2015, CHEZ Razpredelenie Bulgaria, (C-83/14, EU:C:2015:480, punctele 115-118).

90. În ceea ce privește necesitatea de a menține practica în litigiu ca urmare a lipsei unei întâlniri fizice între Jyske Finans și clienții săi, din dosarul depus la Curte reiese că însăși Jyske Finans a luat în considerare, într-un document online conținând o descriere generală a modului în care respectă Legea privind prevenirea spălării banilor, faptul că riscul spălării banilor și al finanțării terorismului este, în general, relativ limitat în cazul acestui tip de tranzacție. Motivele prezentate erau, *inter alia*, faptul că finanțarea în discuție este limitată la bunul mobil și că un contact prealabil a fost stabilit între client și concesionarul de automobile (acesta din urmă fiind deseori el însuși client al Jyske Finans). În acest context, susținerea Jyske Finans cu privire la un risc ca urmare a lipsei unei întâlniri fizice apare ca fiind lipsit de coerență.

91. În ultimul rând, în ceea ce privește argumentul că Jyske Finans nu face public faptul că solicită unui client să prezinte un pașaport potrivit practicii în litigiu și că, prin urmare, o astfel de cerință nu are un efect de stigmatizare, acest argument privește mai degrabă problema dacă practica în litigiu determină o discriminare. În această privință, după cum a susținut Comisia, Directiva 2000/43 nu definește un prag *de minimis* sub care protecția pe care o acordă nu este declanșată și⁴⁵ nici nu impune ca un tratament nefavorabil să fie făcut public pentru a fi calificat drept discriminatoriu⁴⁶.

92. Prin urmare, considerăm că practica în litigiu nu este justificată obiectiv de scopul de a preveni spălarea banilor și finanțarea terorismului și nici nu este necesară pentru realizarea acestui obiectiv. Cu toate acestea, în ultimă instanță, sarcina de a se pronunța cu privire la acest aspect revine instanței de trimitere, ținând seama de toate împrejurările relevante și având în vedere regula răsturnării sarcinii probei prevăzută la articolul 8 din Directiva 2000/43.

93. Cu toate acestea, sarcina menționată ar reveni instanței de trimitere numai în cazul în care Curtea ar considera că practica în litigiu constituie o discriminare indirectă pe baza originii etnice, soluție pe care noi nu o împărtășim.

IV – Concluzie În lumina considerațiilor de mai sus, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare adresate de Vestre Landsret (Curtea de apel a regiunii de vest, Danemarca) în sensul că articolul 2 din Directiva 2000/43 a Consiliului din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică trebuie interpretat în sensul că noțiunea de discriminare pe baza originii etnice în sensul acestei directive nu include practica unei instituții de credit în temeiul căreia, în cazul în care din permisul de conducere al unui client rezultă că acesta nu s-a născut într-un stat membru al Uniunii Europene sau al Asociației Europene a Liberului Schimb, aceasta solicită clientului respectiv să prezinte un pașaport emis de una dintre țările menționate sau, în lipsă, să prezinte un pașaport și un permis de ședere valabil.

45 — De exemplu, expresia „situație specială dezavantajoasă” folosită la articolul 2 alineatul (2) litera (b) din Directiva 2000/43 înseamnă pur și simplu un dezavantaj. A se vedea Hotărârea din 16 iulie 2015, CHEZ Razpredelenie Bulgaria, (C-83/14, EU:C:2015:480, punctele 96 și 99).

46 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 19 aprilie 2012, Meister, (C-415/10, EU:C:2012:217), privind nedivulgarea motivelor de nerecutare a unui candidat, deși, după cum am menționat, Curții nu i s-a solicitat să examineze dacă în acea cauză era vorba despre discriminare pe baza originii etnice.